

Jovo Andić

Književni vodič kroz BEOGRAD

■ Laguna ■

29. 8. 1983

"Unetnost i stvarnost"

Bitno je i noćna razmišljanja o
 istetu. Romantizam, neopuh, zadržava i pratio
 streja inspiraciju, ne samo paragona
 Nije tri sporebi da o stvarnosti koje nas
 okružuje, ili isprizora romantičnog stila i
 bez neke praksi, da bez posredstva
 i posredstve upornosti (svojeg) int.
 Potrebno je da nas tuda misli, o istetu in-
 spiraciju, da nas ne prave probleme u-
 fronte mudrogi i obaveštaji ljudi od nas

Terik iusna, programski se
 jednom originalnosti (kao da je ona tako
 česta moguća a da priti ne odude u
 pseudoboriginalnost ili rektorne nebutori
 nadrealističnih, modernističnih i de-
 kora lotova) Kao bitnom ostvarenju re-
 stitig dela, mači novost stvari i mod
 istine, samostojnost i mod lepote, mači

Copyright © 2015 Jovo Anđić

Copyright © 2015 ovog izdanja, LAGUNA

Mape: Grafički studio „Žiža“/Aleksandra Stanojlović

Jug Cerović

SADRŽAJ

UVOD	7
DOSITEJ OBRADOVIĆ	9
ĐURA JAKŠIĆ	21
JOVAN JOVANOVIĆ ZMAJ	31
STEVAN SREMAC	43
JANKO VESELINOVIĆ	53
BRANISLAV NUŠIĆ	63
BORISAV STANKOVIĆ	73
ISIDORA SEKULIĆ	85
MILICA JAKOVLJEVIĆ MIRJAM	99
STANISLAV VINAVER	111
IVO ANDRIĆ	123
MILOŠ CRNJANSKI	135
RASTKO PETROVIĆ	149
BRANKO ČOPIĆ	161
DOBRICA ĆOSIĆ	171
DUŠAN RADOVIĆ	185
SLOBODAN MARKOVIĆ	199
MILORAD PAVIĆ	209
ALEKSANDAR POPOVIĆ	223
BORISLAV PEKIĆ	233
SVETLANA VELMAR-JANKOVIĆ	247
BRANKO MILJKOVIĆ	263
DANILO KIŠ	273
MOMO KAPOR	285
TAČKE UKRŠTANJA	298
NOVO GROBLJE	319
ADRESAR	323
LITERATURA	326
ZAHVALNICA	333
O AUTORU	335

UVOD

Knjiga koja je pred vama zamišljena je kao vodič kroz Beograd i dva veka njegove kulturne i društvene istorije. Njena dvadeset četiri poglavlja sadrže priče o piscima koji su u Beogradu živeli duže ili kraće vreme a zajednička im je ljubav prema ovom gradu. Izbor pisaca je ličan i nije napravljen po književnim kriterijumima, po njihovoj književnoj vrednosti i značaju, već po tome koliko su dubok trag ostavili na Beogradu i autoru.

Tri mape koje sadrži knjiga i adresar na njenom kraju trebalo bi da pomognu u pronalazenju adresa. Jedna od mapa predstavlja tačke ukrštanja, kako smo nazvali mesta u kojima se životne i stvaralačke staze naših pisaca ukrštaju, ponekad i u stvarnom životu, a češće samo u vremenu. Smestili smo ih iza svih poglavlja, jer su nezaobilazne za bolje razumevanje, i obavezna su dopuna tekstova o pojedinim piscima i priči o istoriji grada. To su kafane, redakcije listova, sedišta kulturnih i obrazovnih institucija i udruženja, pozorišta, parkovi, groblje. Ta mesta uglavnom se nalaze u širem centru Beograda i gotovo sva se mogu obići za manje od dva sata. Izuzetak je Novo groblje kao poslednje od njih, gde se njihove staze završavaju. Da lakše pronađete gde se nalaze njihove večne kuće pripremili smo i mapu.

Želja nam je da vas podstaknemo da obilazite Beograd sa novim pogledom na njega. Knjiga je nazvana *Književni vodič kroz Beograd* ne samo zato što sadrži toponime vezane za pisce već i stoga što nas pisci svojim tekstovima, odlomcima iz dela, na svojevrsan način vode kroz Beograd kako su ga videli i doživeli u svoje vreme. Nadamo se da će grad uz pomoć magije njihovih reči pred vama zasijati novim sjajem.

U knjizi ćete pronaći njihov i autorov Beograd, koji će, ako ste spremni da ga otkrivete prateći tragove njihovih života i dela, postati i vaš.

Autor

DOSITEJ OBRADOVIĆ

(1739–1811)

Na visokom postolju u Akademskom parku u Beogradu, bronzani Dositej Obradović, sa štapom u jednoj, i šeširom, knjigama i perom u drugoj ruci, izgleda kao da se nekud uputio.

Akademski park

Podizanju spomenika Dositeju prethodio je konkurs i potom izložba najboljih od pristiglih radova, među kojima su bili i predlozi Tome Rosandića i Simeona Roksandića. Izabran je rad hrvatskog skulptora Rudolfa Valdeca. Skulptura Dositeja u prirodnoj veličini, postavljena na visoko postolje, predstavlja ga kao hodočasnika u večitom pokretu. Na prednjoj strani postamenta uklesano je „Dositeju Obradoviću srpski narod“. Sasvim u dnu uklesane su reči koje je jedan anonimni novinski kritičar posle posete pomenutoj izložbi smatrao najprigodnijim za ovaj spomenik: „Iduć uči u vekove gleda“. Sa druge strane postamenta ispisan je Dositejev spisateljski moto iz njegovog prvog dela *Pismo Haralampiju*: „Ja ću pisati za um, srce i za naravi človečke, za braću Srbije kojega su god oni zakona i vere.“

Kao da bi da siđe i požuri prema onoj zaravni u Gornjem gradu na tvrđavi, gde je u nekadašnjem Pašinom dvoru proveo prve dve nedelje svog boravka u Beogradu.

Beogradska tvrđava

Bio je smešten u jednu od najočuvanijih i najluk-suznijih kuća u tadašnjem Beogradu – u Pašin dvor, koji je do oslobođenja bio rezidencija beogradskog paše. Čim je smestio svoju biblioteku, u prvom pismu je zapisao: „Sad sam se nanovo podmladio, braćo, sad već ni za što ne marim, dočekao sam sve i proćaja!“ Zbog bolesti, kratko je boravio u ovoj velikoj jednospratnici. Konak, koji se nalazio u blizini sadašnje zgrade Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, kasnije je srušen.

Odatle bi ponovo doživeo najlepši pogled na reke i vojvođansku ravnicu i lako mogao da prizove u sećanje detinjstvo u Čakovu, Semartonu, i časove provedene u fruškogorskom manastiru Hopovo, u koji je stigao kao mladić Dimitrije, a otud izašao kao kaluđer Dositej.

Kada se sa knjigama, svojim jedinim prtljagom na mnogobrojnim putovanjima, ukrca-
vao na lađu u Zemunu, tog avgustovskog jutra 1807. godine, nije znao da će to biti putovanje u njegovo poslednje odredište. Čitavu godinu čekao je ovaj čas, često pogledajući niz Dunav, put Beograda, verujući da je pitanje dana kada će konačno preći u Srbiju. U njegovim podmaklim godinama, sa iskustvom koje je stekao, nestrpljivosti nije bilo mesta. Činilo mu se da ponovo ima osećaj, gotovo jednak onom mladalačkom, koji ga je podstakao da iz rodnog tamiškog Banata krene na hodočasnički put u manastir Hopovo. Pomislio je, zapravo, kako je njegov život i bio jedan neprekidni niz kraćih i dužih putovanja, kojima je „um prosvetličavao i narav poboljšavao“. Iza njega su putovanja u

Dalmaciju, Crnu Goru, Grčku, Englesku, Francusku, Nemačku, Austriju i konačno Italiju, odakle je i krenuo u oslobođenu Srbiju.

Dok je u Zemunu čekao na pasoš, nije sedeo skrštenih ruku, pomogao je na svaki moguć način. Koliko je mogao novcem, a pisao je i molio bogate trgovce iz Trsta za pomoć ustanicima, učestvovao u mirovnim pregovorima, kao predstavnik ustanika išao u Bukurešt na sastanak sa ruskim izaslanicima.

**Zemunski park,
Crkva Sv. arhangela Gavrila**

Kao austrijski državljani, na dozvolu da pređe u Tursku čekao je više od godinu dana. „Jošte u Zemunu prebivam, ne imajući, no čekajući dozvoljenje da u Srbiju pređem“, napisao je u jednom pismu „die alte wagabund“, kako su ga nazivali austrijski špijuni. U kontumacu, karantinu, i on je kao novopridošli putnik morao boraviti neko vreme. Crkva Svetog arhangela Gavrila nalazi se na prostoru nekadašnjeg karantina.

Najzad, na praznik, na Preobraženije, evo ga na lađi, sa svojim tršćanskim prijateljem, voskarom Jevtimijem Kristićem, koji je po njega došao iz Beograda. Dok se polako približavaju dunavskom pristaništu ispunjenom mladima i starima, „vozbudenim Serbljem“ i njihovim vođama, sa tvrđave odjekuju pucnjevi iz topova, a on se ponovo oseća mladim, poletnim i prepunim želje da svom rodu donese preobražaj.

U prvom pismu koje je poslao iz Beograda o tom osećaju napisao je: „Kako sam došao u ovaj vazduh, počeo sam se obnavljati...”

Dositej u ustaničkom Beogradu

Beograd onog vremena, zabeležili su putopisci, „kada se posmatra iz daljine može da očara, kao i sve varoši na istoku. Stvarnost je sasvim drugačija. Utvrđenje je u ruševinama, kuće su bedne, rđavo građene, trošne, tesne i krive, guše se od đubreta i svugde je nepodnošljiv smrad...” Posle dugotrajne turske vladavine, bila je to orijentalna varoš, u kojoj je osim imena malo šta bilo srpsko, čak su i svi delovi varoši nosili turske nazive. Neposredno pre ustanka Beograd je imao 3.000 do 4.000 domova i oko 30.000 stanovnika, a u vreme ustanka promenio se i broj stanovnika i njihov sastav. Na Zereku, delu sadašnje Ulice kralja Petra ispod Uzun Mirkove, živeli su Grci i Cincari, u jevrejskoj mahali Jevreji, a u svojim mahalama ispred varoši, koja se prostirala između tvrđave i šanca – Cigani.

Tridesetak ulica, sokaka, kako su ih zvali, krivudavih, i uglavnom turskih imena, bile su retko kaldrmisane, ali su zato imale poprečno postavljeno kamenje koje je vodilo sa jedne na drugu stranu, kako bi se, posle kiša, moglo preći kroz blato. Najduža ulica bila je Vidinska, koja se pružala jugozapadnim pravcem, a u produžetku, na samoj ivici Save, ležala je Donja ili Savska varoš. Ka Savi je od varoši vodio kolski put.

Već prvih dana po dolasku u Beograd, Dositej je verovatno (sudeći bar po rečeničnim konstrukcijama i korišćenom rečniku) učestvovao u izradi Osnovanija, plana organizacije državne uprave u ustaničkoj Srbiji. Bez njegovog učešća ni kasnije nije moglo biti održano nijedno savetovanje niti donet

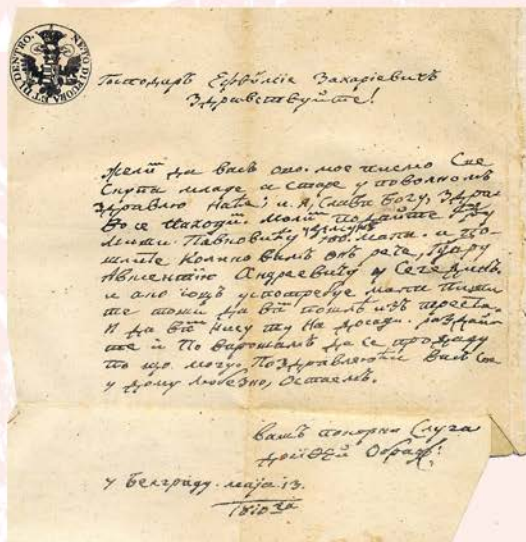
Dunavska obala kod Kule Nebojše

Kada je konačno stigao čamcem iz Zemuna, sredinom avgusta 1807. godine, na Dunavskoj jaliji, obali, sačekalo ga je gotovo sve srpsko stanovništvo oslobođene prestonice, svih 2.000 duša. Odatle se živahno, praćen svojim domaćinima, uputio ka svom prvom beogradskom prebivalištu.

Prostor između Knez Mihailove i Uzun Mirkove ulice

Po napuštanju Pašinog konaka Dositej je pola godine stanovao u kući starog poznanika Petra Novakovića Čardaklije, nekadašnjeg kapetana austrijske carske vojske. Bila je to jedna od retkih kuća građenih od čvrstog materijala, a nalazila se na prostoru na kojem će biti podignut tržni centar i hotel, pored Biblioteke grada Beograda. U njoj je stanovao sve do Čardaklijin smrti u februaru 1808. godine. Pisao je prijateljima da se ovde osećao „kako god u mojoj rođenja kući”.

nja sopstvenog naroda. I kao što je u mladosti, kada je upoznao manastirski život, shvatio da je slika koju je stvorio čitajući životopise svetaca bila iluzija, tako će, uprkos velikom rodoljublju koje ga je dovelo u ustaničku Srbiju, u poluprimitivnoj sredini kakva je ona bila u tom času povremeno osetiti razočaranje.

Početak dugog putovanja

Nekoliko godina nakon smrti oca Đurđa, kojeg nije ni zapamtio, umrla mu je i majka Krana, pa se o malom Dimitriju starao teča Nikola. Pošto je dečak voleo knjige, teča je najpre mislio da ga školuje za popa, ali kako je čitanje žitija svetaca toliko obuzelo maštu dvanaestogodišnjaku, poslao ga je na zanat kod jednog kapamadžije u Temišvar. Ali nije mu bilo suđeno da postane ni jorgandžija ni trgovac, prvu priliku iskoristio je da krene u manastir Hopovo, početnu tačku svojih putovanja.

Znanje koje je stekao, pre svega u manastiru, ali i kasnijim školovanjem i učenjem tokom putovanja, omogućilo mu je da već od mladosti bude učitelj i vaspitač, najpre u Dalmaciji, a kasnije u Moldaviji, Boki, Beču, Grčkoj, Nemačkoj, Engleskoj i Italiji, bilo kao narodni učitelj ili učitelj italijanskog, francuskog ili grčkog jezika. Od mladosti je bio zaljubljen u

kakav zaključak o uređenju države. Osim velikog znanja i iskustva koje je posedovao, kod njega su cenili to što se nije mešao u svakodnevnu politiku i nije imao političke ambicije. Njegova blaga priroda i prisustvo u sovjetu, kako je zabeleženo, gde je oružje bilo oduzimano na ulazu, sprečili su da mnoge žučne rasprave temperamentnih Sovjetnika prerastu u teške tuče.

Boravak u prestonici oslobođene Srbije, ipak, neće biti samo poslednja, već možda najteža i najsporija etapa njegovog dugog životnog putovanja. U okolnostima primitivizma i nedostatka kulture, čak i među najistaknutijim narodnim predstavnicima, poduhvatio se teškog zadatka prosvetiva-

knjige, „gutajući“ sve što mu je dopalo ruke, one su za njega „predragi i neprecenjani nebesni dar, prosvještani umova ponosite kćeri!“

Kada mu je kao prvenac u Dalmaciji objavljena knjiga *Dositejeva bukvice*, u njemu se javila velika želja da mu „dotle bog daruje život dok što na srpski na štampu izdam i prekrasnim kćerima i sinovima roda mojega saopštım...“ U oslobođenoj Srbiji nije bilo štamparija, „niti se ovde za knjige mari“, pisao je Dositej. Kuća koju je kupio i obnovio u Beogradu, ispod džamije kod Stambol-kapije, gde je sada zdanje Narodnog pozorišta, trebalo je da postane štamparija i škola.

Štamparija, na njegovu žalost, nije otvorena, i to je bilo jedno od njegovih razočaranja, ali je u jesen iste godine otvorena prva srpska bogoslovska škola, koja je školovala sveštenike i učitelje.

Jedan od naših najcenjenijih književnih kritičara Jovan Skerlić smatrao je da je ono što je Sveti Sava za staru, Dositej Obradović za novu prosvetu. Uz to ga je, ističe Skerlić, Ujedinjena omladina srpska, u celoj prvoj polovini XIX veka, čak i u jeku romantizma, slavila kao člana „Srpske Svete Trojice“, zajedno sa Svetim Savom i Vukom Karadžićem.

Dositej i reformator i popečitelj

Kao direktor svih srpskih škola 1808. godine Dositej je napravio plan po kojem je otvoreno 40 osnovnih škola po svim najvažnijim mestima, a 31. avgusta u Beogradu je svečano otvorio i Veliku školu.

Za njeno osnivanje najznačajniji je Srbin rođen u Somboru Jovan Savić, koji je po prelasku u Srbiju uzeo ime Ivan Jugović, i u samom početku bio i jedini predavač. Dositej je na otvaranju, govoreći učenicima, budućim političarima i značajnim ljudima Srbije, uporedio oslobođanje od turske vlasti sa oslobođenjem od neznanja i slepoće uma i rekao: „Blago i celome narodu serbskomu ako vi postanete i budete

Ugao ulica Dositejeve i Braće Jugovića

Na mestu na kojem je sada višespratnica, sve do sedamdesetih godina XIX veka i uređenja varoši u šancu, nalazila se kuća koju je, kako piše, kupio i obnovio. Kuća je bila zapuštena, ali je „za to dom i mesto preizvrjadno“. Kuća je imala lepu baštu, dvorište i podrum. Zasađene su lipe, razno voće, ruže i začinsko bilje i vinova loza. Dositej beleži i prvi rod i nada se vinu. U kući je stanovao do oktobra 1810. godine, kada odlazi na put u Vlašku, na kojem je ostao skoro čitavu zimu, sve do kraja januara.

Jevremova 22

U dvorištu se nalazi kuća u kojoj je nepunu godinu bila smeštena Velika škola, preteča budućeg univerziteta i stan Ivana Jugovića. Sada je nešto izmenjenog izgleda, sa prezidanim delovima, i na njoj se nalazi spomen-ploča postavljena o dvestotoj godišnjici otvaranja Velike škole.

bogoljubivi, pravdoljubivi i prosveteni! Od vas će se ova nacija naša prosvetiti i na svako dobro nastaviti, zato što vi ćete biti s vremenom narodni poglavari, sudije i upravitelji i od vas će zavisiti sve opštenarodno blagopolučenje, čest i slava. Ako li vi budete (sačuvaj Bože) zli, nepravedni, grabitelji i mučitelji, teško narodu i s vami zajedno...”

Među učenicima bili su Vuk Stefanović, Karađorđev sin Aleksa, kao i sinovi i rođaci sovjetnika i vojvoda i knezova. Neki su ubrzo i sami postali vojvode, a samo sedam njih je, u septembru 1812. godine, završilo ispite i stupilo u državnu službu, uglavnom kao pisari.

Putujući, Dositej je upoznao srpski narod „od Crne Gore do Smedereva i Banata“ i pisao za sve „Srbije od Adrijičeskoga Mora do reke Dunava“. Prvi je koji je pokazao da se uspešno može pisati narodnim jezikom, stvarajući dela koja bi, po njegovoj želji, trebalo da budu od koristi srpskom narodu. „Moja će knjiga“, pisao je, „biti za svakoga koji razumeva naš jezik i ko s čistim i pravim srcem želi um svoj prosvetiti i narave poboljšati. Neću nimalo gledati ko je koga zakona i vere, niti se to gleda u današnjem veku prosvetšenom...”

Nakon što je 1810. godine postao član Praviteljstvujušćeg sovjeta, tokom poslednje godine života bio je prvi srpski ministar prosvete, „popečitelj prosvetšenija“.

Studentski trg 12

Pored sadašnje benzinske pumpe nalazila se dugačka prizemnica nekadašnje verske škole, tekije, u kojoj je bila ustanička vladna, Praviteljstvujušći sovjet. Posle preseljenja iz Čardaklijiine kuće Dositej je u njoj boravio tokom 1808. godine, i kasnije tokom 1810/11. Kada je umro, odavde je ispraćen do stare Srpske crkve gde je sahranjen. Kuća je kasnije izgorela, a u njoj i Dositejeve lične stvari i knjige.

Književna i prosvetiteljska aktivnost „serbskog Sokrata“

Do pojave Dositeja Obradovića Srbi nisu imali pravog pisca, smatrao je Skerlić, dodajući da je on od onih retkih čije su lične osobine i ideje u takvom skladu. Počeo je da piše tokom studiranja u Nemačkoj, kada je i skinuo svoju svešteničku haljinu. Svoje prvo delo, koje se smatra i najboljim što je napisao, *Život i priključenje Dimitrija Obradovića, narečenog u kaluđerstvu Dositeja*, štampao je u Lajpcigu 1783. godine. Pre toga je kao poziv na pretplatu za *Sovjete zdravog razuma* napisao jednu vrstu programskog dela *Ljubezni Haralampije*, koje je objavio tek godinu dana kasnije. Pojedini pisci koji su stvarali nakon njega smatrali su ga „serbskim Sokratom“ i „rodonačelnikom naše svesti“.

Bio je tipičan predstavnik čovekoljubive filozofije XVIII veka, u čijem je središtu bilo verovanje da je jedna od osnovnih duhovnih vrлина urođena ljudska dobrota, a cilj svakog pojedinca sreća što većeg broja ljudi, uz veru da će dobro na zemlji pobediti. Boravci u Beču, gde je sa prekidima proveo dvadesetak godina, u Nemačkoj, Engleskoj i drugde u Evropi, značajno su uticali na njega da prihvati osnove racionalističke filozofije, evropskog racionalizma i prosvetiteljstva, koje se trudio da donese u Srbiju. Verovao je da veliko зло dolazi od zablude, praznoverica i neznanja, i da je sloboda uma i rasuđivanja osnovno što Srbi moraju da nauče.

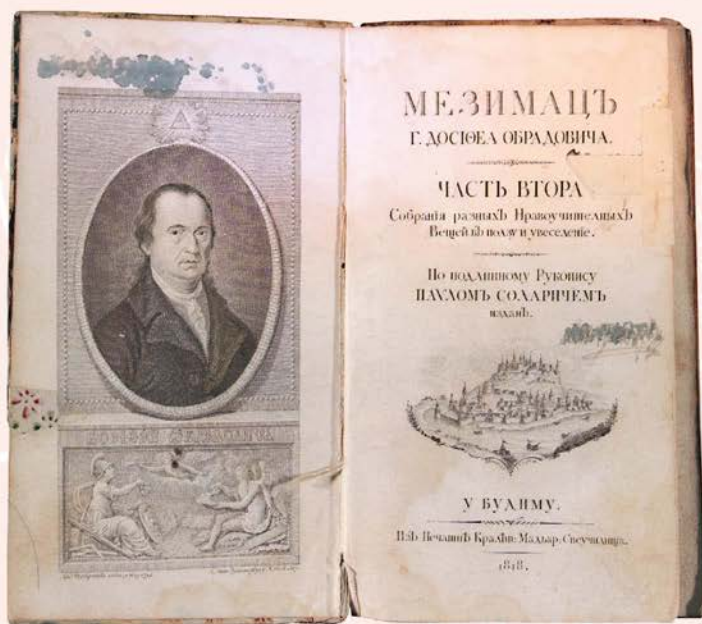
Zalagao se za crkvene reforme, prvi se borio protiv verskog fanatizma, kaluđerskog parazitizma, za ukidanje manastira i kaluđera,

zbog čega su kaluđeri spaljivali njegova dela. Imao je i, za ono vreme, vrlo napredan stav o vaspitanju ženske dece, verujući da prosvete, vredne žene mogu prednjačiti u prosvetljenju Srbije. Shvatao je takođe važnost zanatlija, trgovaca i lekara i trudio se da ih privuče u Srbiju.

U svom poslednjem delu *Mezimac*, objavljenom sedam godina nakon njegove smrti, kao mogući uzrok nazadovanja Srbije vidi to što pravi ljudi ne dolaze na prava mesta i piše „da će tada otečestvo najsrećnije biti kada se bude u izabraniju poglavara, upravitelja i sudija na personalno dostojinstvo i vrednost, a ne na drugo što slučajno i po pristrastiji smatrati...”

Heroj pera i heroj mača

Dositej je u Srbiju došao na poziv vođe ustanka Karađorđa Petrovića. Tada je imao nepunih sedamdeset godina, i Karađorđe ga je, iako je od njega bio mlađi tek desetak godina, zvao čiča Dositije. U tome je bilo više uvažavanja mudrosti i iskustva nego oslovljavanja starijeg po godinama. Od samog dolaska Dositej je vaspitač Karađorđevog sina Alekse, pa je vožd kad god bi dolazio u Beograd odlazio da vidi svog sina i popriča sa

njegovim učiteljem. Cenio je njegove savete, a Dositej je povremeno bio i pisar vođi ustanka.

Kada je, na pragu proleća, u martu 1811. godine, Dositej umro, skupilo se mnoštvo sveta da ga isprati. Tokom prvih meseci boravka Beogradu, obilazeći okolinu, otkrio je Hajdučku česmu u topčiderskom Košutnjaku, i to je postalo mesto njegovih čestih poseta. Koliko je bio oduševljen njegovom lepotom zabeležio je u jednom pismu, rekavši da bi tu želeo da večno počiva. Ipak je za mesto večnog počinka određeno groblje kod stare Srpske crkve. Njegov su drveni kovčeg na smenu nosili sovjetnici, a iza su išli Karađorđe i njegov sin Aleksa, vojvode, ugledni građani. Savremenici su zabeležili da je smrt Dositejeva dirnula vožda i da je za njim „ostao neutešan“.

Njegova deviza bila je „Starim učeći se“. Neprekidno se razvijao i usavršavao, pa je čak i na dvadeset dana pred smrt pisao: „Dnevi se i godine potkraćuju, telo iznemože, a duša bi još nešto hotela.“

Kada ga je 1805. godine video u Trstu, ruski pisac

Kneza Sime Markovića 2, Saborna crkva

Od zgrade Praviteljstvujušćeg sovjeta do groba kod stare Srpske crkve Dositeja je ispratio čitav Beograd. Kada su iz Beča 1897. godine preneti posmrtni ostaci Vuka Karađžića, postavljeni su u portu Saborne crkve sa leve strane ulaza, a Dositejevi sa desne strane. Na granitnoj nadgrobnoj ploči uklesan je deo onoga što je napisao pred smrt: „Meni će preko mere biti plaćeno kad kogod od moga roda rekne, kad nadamnom zelena trava naraste: ovde leže njegove srpske kosti, on je ljubio rod svoj, večna mu pamjat.“

Andrej Kasjarov napisao je: „To nije običan čovek.“

Dve godine posle Dositejeve smrti uslediće slom ustanka, koji on srećom nije doživeo, i koji Karađorđe nije mogao ni da sluti, a još manje da će posle tajnog povratka iz izgnanstva izgubiti glavu od srpske ruke.

Trebalo je da protekne jedan vek od Dositejeve smrti i sloma Prvog ustanka pa da se pokrenu inicijative za podizanje spomenika ovoj dvojici slavnih Srba. Spomenik Dositeju konačno je postavljen 1914. godine na kraju Knez Mihailove ulice, ispred „Gostionice kod srbske krunice“, danas Biblioteke grada Beograda, godinu dana nakon otkrivanja spomenika Karađorđu. Tako se na pragu glavne kalemegdanske aleje našao spomenik Dositeju, „heroju pera“, a na njenom kraju spomenik Karađorđu, „heroju mača“. Desilo se to uoči Velikog rata, tokom kojeg će srpsko stanovništvo teško stradati, a spomenik Karađorđu biti uništen. Spomenik Dositeju nešto kasnije biće premešten tamo gde se i danas nalazi, u Akademski park u Beogradu.

Jevremova 2, Muzej Vuka i Dositeja

Od 1953. godine, posle nacionalizacije i rekonstrukcije, u jednoj od najstarijih sačuvanih turskih kuća u Beogradu otvoren je Muzej Vuka i Dositeja. U nju se početkom 1809. godine na sprat preselila Velika škola, a u prizemlje je smeštena osnovna, tzv. Mala škola. Poznata kao Dositejev licej, radila je tako do četrdesetih godina XIX veka. Muzej je obnovljen 2013. godine.

OBRADOVIĆ O BEOGRADU

...Ne čudite se što jošte nisam u Beogradu. Rad bih lepo proći, a ne prodirati, a proći ću. Zasad se radujem gledajući da u njemu već ne vlada Turčin. Kad se lepo uredi i utvrdi, biti će slava gradova, zašto je mesto neopisane lepote i krasote...

Iz pisma Sofiji Teodorović upućenog iz Zemuna u Trst 19. marta 1807.

Tada ću ja vami sa svakim bezobzirom poručiti: odite mi sutra na česmu ajdučku... i ako nikada za preselenije sa ovoga sveta nisam mnogo mario, sada zaista ne marim. Samo ću moliti braću i prijatelje da me kod ajdučke zakopaju česme...

Iz pisma Stefanu Gavriloviću sa kraja 1807.

Pervih 15 dana, kad sam prešao ovdi, imao sam kvartir u gradu, u pašini veliki dvorovi, na koje sam iz Srema sa sožalenijem u vreme Turaka smatrao, a sada sa sokrušenom blagodarnostiju k svevišnjem tvorcu serdцем i sa nekakvom čudnom i neiskazanom radoštiju po njemu prohoždavao i s blagorodnom dušom – „Velik jesi, gospodi, i čudna dela tvoja“ – voklicavao... Sada ti u lepoj varoši s davno poznatim ljubeznim mojim prebivam Čardaklijom, kako god u mojoj roždenija kući i, ako ikada za preselenija sa ovoga sveta nisam mnogo mario, sada zaista ne marim... Pod domom našim imamo lep podrum i prigotovićemo sve što nam bude potrebno, izobilno za nas i za naše prijatelje. Zasad, pak, budući da smo novi, Vi ćete sasvim pametno uraditi ako nam onu desetačku beloga lanjskoga vina pošljete...

Pismo iz Beograda nepoznatom licu s kraja 1807.

Valja da ste i Vi razumeli da ja imam u Belgradu dvorove i u ovima nekakav carski podrum, pak ste pohitali da ga blagoslovite i posvetite s vašim blaženim vincem. Iz ovoga se vidi da je moj podrum negda srećan bio i da će napredak srećan i čestit biti... Ja sam mislio, toprv o jeseni, u mojem podrumu svetiti vodicu, kad prvo burence u njega unesem. Ali je duh ljubovi duh prozorlivstva! Vi ste predvideli šta se mom podrumu hoće i zahteva, niti ste ga ostavili da je do jeseni žedan i da sama pomrčina u njemu prebiva i da ne ima čovek u njemu usladiti gortan svoj. O moj lepi podrum!... Jedva podrum dobiven, kad eto ti moraju se njegova otvarati vrata i evo gdi se uvlače u njega burad sa predivnim vinom. Ko se ne bi takovomu začudio znamenju!

Iz pisma igumanu manastira Velika Remeta Sofroniju Lazareviću od 15. jula 1808.

Ja imam sad ovde u Belgradu takovu baštu prostranu, široku i lepu, kakvu ni premudri Solomon i ni jedan car persijski nije imao. Svud oko zidova nasadio sam loze čudotvorne. Lane u proleće nasadio sam i istoga leta rodile su mi tri grozda; treće godine kažu da će mi doneti petnaest akova vina, pak onda hodite da se veselimo, ako budemo živi.

Iz pisma Sofroniju Lazareviću od 15. februara 1810.

Sada Vam mogu blagovjestiti radost moju veliku i neopisanu! Moj vinograd počeo je radati i moja će burad od sad biti puna vina. Moje su čabrice pune sira i masla, karlice mi se po ajati prelivaju mlekom, pokrivenim debelim skorupom. Jaganjci mi po avliji skaču, a pokraj zidova cvetaju mi nasadene lipe, ispod kojih deca komšijska sviraju u frulice... Po ovome vidite da sam u dobrom stanju.

*Iz pisma Sofroniju Lazareviću i igumanu manastira Krušedol
Dimitriju Krestiću od 25. avgusta 1810.*

